



*Архимандрит̄ Пешар,
иїуман Манастїра Свешої Јована Прешече,
Есекс, Велика Бришанија*

ИСИХАСТИЧКА МОЛИТВА И БОЖАНСКА ЛИТУРГИЈА

*Сврх свеїа шїо се чува чувај срце своје,
јер из њеїа излази живоӣ.¹*

Увод

Божанско откровење открива нам Бога као Творца, Који енергијом своје речи „рече и постаде, заповеди“ и утврди се васељена. Са посебним старањем, тај исти Бог створио је човека, овенчао га славом и чашћу, саздао његово срце као „јединствено“, учинивши га способним да у себе прими божанско Биће.

¹ Прич. 4, 23.

Човек може постати Божији сарадник у откривању божанског образа у свом срцу и у срцима својих ближњих. Превасходно дело кроз које се пројављује човекова сарадња у делу сопственог спасења, јесте молитва.

Господ у свом вечном Јеванђељу сведочи да није дошао на земљу да служи лажном миру овога света, већ да донесе „мач и поделу“. Један од знакова „поделе“ који је Господ донео на свет јесте молитва. И као што мајка подиже своје дете, тако молитва уздиже душу изнад свеопштег беспокоја, ослобађајући је од метежа свакодневнице и унија овога света, који чини да љубав хладни.

У делу молитве, настојимо да се сјединимо са оним што превазилази нашу створену природу. Из тог разлога је молитва, за наш свет, натприродно дело, а све природно показује се као препрека за њега. Понекад човеково срце постаје суво, борба за обраћање Богу у молитви постаје напорна, а пропадљиво тело се опире или умара, немајући снаге да се вине у сфере Духа. Међутим, по речима Светог Софронија Атонског, морамо стално да се трудимо, како би „свако умањење силине молитве трајало што је могуће краће“.

Исихастичка молитва

Господ Исус Христос је својим оваплоћењем установио на земљи свето Тело своје Цркве и у њеним недрима засадио монаштво, као свети корен. Од најранијих векова хришћанства до наших дана, оно даје славне плодове – наше Свете и богоносне оце, који су нам завештали свети пут исихазма.

Појам исихије односи се на стање чисте молитве, током које онај који се моли стоји у присуству Божијем са умом у срцу. Управо тада човек постаје нерукотворен божански храм, испуњавајући тако своје право назначење. Сједињењем ума и срца, он заиста налази себе у најдубљим просторима свога бића, и као „боголики“ ум, као бесмртно биће, невидљиво гледа Бога. Ово созерцање проширује срце и омогућава му да загрли небо и земљу. Тада „прави човек“ иде на свој „прави посао“, а то је ипостасна молитва и посредовање за цео свет. Таква молитва знак је да се у нама обнавља „образ“, дат човеку при стварању.

Исихастичка молитва чини срце православног подвижничког предања. Исихазам је „најунутарњије тело“ Тела Цркве, он је „со земље“, „обуздавајућа сила“ која одржава свет.

Тумачећи списе Светог Силуана, старац Софроније говори о два начина сазнања.² Према првом од ових начина, примарно средство сазнања је људски ум. У уобичајеним токовима науке и интелекта, човеков ум се окреће ка споља, како би умножио своје знање. На тај начин, он се неизбежно сусреће са бескрајном разноликошћу појава и информација. Настојећи да створи неку врсту јединства, макар и вештачког, ум прибегава синтези која, у крајњој линији, не одговара потпуно објективној и онтолошкој стварности.

Други начин сазнања је духовни. Он се суштински разликује од интелектуалног начина, јер знање прихвата као егзистенцијално заједништво, као јединство „у бићу“.³ За старца Софронија, богопознање се доживљава као „заједништво у бићу“⁴. Онај који зна, ступа у егзистенцијалну заједницу са Оним који је познат. Човек у том делу не учествује само интелектом, већ пуноћом своје природе, чиме се обнавља његова целовитост.⁵ Другим речима, ова врста богопознања квалитативно се разликује од знања стеченог философском мишљу, будући да му се, поред духовног знања, преноси и нов облик живота.⁶

Човек би можда својим умом могао да схвати неке од феномена овога света. Међутим, божанско откривење могуће је примити само „у Духу Светом“⁷. Полазна тачка овог трагања је прихватање са вером сведочанства и целокупног духовног наслеђа пророка и Отаца, који су постали примаоци божанског откривења. Вера претходи, будући да је неупоредиво суптилнија, савршенија и безграничнија од ума.⁸ Господ сведочи да ћемо, уколико не верујемо у Његово Божанство и апсолутну

² Види: Архимандрит Софроније, *Старац Силуан* (Света Гора Атонска: Манастир Хиландар, 1998), 104.

³ Види: Архимандрит Софроније, *Видети Бога као што јесте* (Света Гора Атонска: Манастир Хиландар, 1996), 200.

⁴ Види: Архимандрит Софроније *Старац Силуан*, 111, 194.; *Видети Бога као што јесте*, 102, 136; *Άσκησις και Θεωρία*, I. Μ. Τιμίου Προδρόμου, "Εσσεξ Αγγλίας, 2019, σ. 15.

⁵ Види: Αρχι. Σωφρονίου, *Τὸ μυστήριον τῆς χριστιανικῆς ζωῆς*, Ἱερὰ Μονὴ Τιμίου Προδρόμου, "Εσσεξ Αγγλίας, 2011, σ. 18.

⁶ Види: Архимандрит Софроније, *О молитви* (Света Гора Атонска: Манасти Хиландар, 2000), 41.

⁷ Види: Архимандрит Софроније, *Старац Силуан*, 198.

⁸ Види: Архимандрит Софроније, *Подвиг Богопознања* (Света Гора: Манастир Хиландар, 2005), 85.

истину Његових речи, умрети „у гресима својим“. Кроз веру у Христову реч ум улази у срце, које гори љубављу према нашем великом Добротвору и тада човек стиче велику смелост. Оно што се „плотском уму“⁹ чини као савршено безумље, за човека вере је мудрост и сила, живот и светлост.¹⁰

У овом стању, знање се уздиже изнад земаљских ствари и следи веру созерцања. Тада „ова вера гута знање, изокреће га и поново га рађа, тако да оно сво постаје дух“¹¹. Ова врста богопознања, схваћена као „заједништво у бићу“, јесте највиши циљ исихаста.

Суштина умне исихије састоји се у чувању срца од сваког страног утицаја, кроз унутрашњу умну молитву, како би човек могао да стоји пред Богом у „безобличној молитви“¹². Исихаста има „ум који молитвеном пажњом пребива у срцу“¹³. У овој тешкој и болној борби, Господ саосећа са човеком и „хита“ да му се приближи, задивљујући душу неочекиваним и блиставим свитањем своје благодати на претходно „безводном“ месту срца.

У подвигу исихазма, хришћански атлета не предаје се доколици, већ у тишини доживљава најактивније стање које људски дух може поднети, ојачан, наравно, благодаћу Светог Духа. Подвижник се бори да непрестано задржи свој ум у срцу, како би узнео чисту молитву Богу, при чему се, не знајући да ли је „у телу или ван тела“, одваја од створеног света. Држи се само Господа и постаје „један дух“ са Њим.¹⁴

Када човек пригрли пресвето божанско Име, заволи га и призива „чистим срцем“¹⁵, Господ Исус долази да се „вером“¹⁶ настани у његовом срцу. Тада човек постаје двострук. Бог за њега више није апстрактна теорија, већ му постаје познат и вољен. Како сведочи Свети Софроније, некима је дата благодат да осете како их Бог „окружује ближе од ваздуха који удишу“¹⁷.

⁹ Види: Кол. 2,18.

¹⁰ Види: Архимандрит Софроније, *О молитви*, 39; 1.Кор. 1, 18–30.

¹¹ Види: Свети Исак Сириј, „Беседа 42“, у *Подвижничка слова* (Београд: Православна мисионарска школа при храму Св. Александра Невског, 2006), 177.

¹² Види: Архимандрит Софроније, *Старац Силуан*, 140.

¹³ *Исто*, 124.

¹⁴ Види: 1.Кор. 6, 17.

¹⁵ Види: 2. Тим. 2, 22.

¹⁶ Види: Еф. 3, 17.

¹⁷ Види: Архимандрит Софроније, *О молитви*, 76.

Божанска Литургија

Литургија је непроцењив дар Божији човечанству.¹⁸ Она је величанствено стваралаштво; синергија Бога и човека. То је несхватљив чин, који молитвом обухвата најудаљенија времена и просторе. Једном је принета силом Духа Светога на Тајној вечери, пре страдања Господњег, али делује „вечно“ и постаје узрок „вечног спасења“¹⁹. Запечаћена крвљу Његове жртве, она је израз Његове „велике љубави“²⁰ према свету.

Божанствена Литургија је, пре свега, бесконачно стваралаштво. Она је незамислив и откровењски чин, који обухвата све ствари – „небо и земљу и оне под земљом“²¹, анђеле и људе, целокупну творевину, „видљиво и невидљиво“²². Једном је принесена силом Духа Светога, али делује вечно. Запечаћена Крвљу Христове жртве, она изражава „велику љубав“²³ коју је Бог имао према свету, будући жедан његовог спасења све до смрти. Литургија је радионица љубави, срце јединства универзума, заједница са Богом и онима који носе Име Христово, живима и упокојенима, укључујући и све Свете.

Пре свог вазнесења, Христос је дао обећање као „чврсту и поуздану котву“²⁴ да ће бити „с нама у све дане, до свршетка века“²⁵. Ово обећање Он испуњава нарочито у Литургији, која је слика благословеног Царства Оца и Сина и Светога Духа. Приступамо овој великој Тајни са великим очекивањем да свој пропадљиви и привремени живот заменимо за живот бесмртни и вечни. Како каже Старац, човековом духу је потребна вечност, јер би чак и векови блаженог живота оставили његову жеђ неутољеном.²⁶ Сам Господ је у својој првосвештеничкој молитви дао дефиницију вечног живота: *А ово је вечни живої̄, да ѿзнају Тебе, јединоїа истїиниї̄ої Боїа, и коїа си ѿслао Исуса Хрисїа.*²⁷ Сврха

¹⁸ Види: Архц. Σωφρονίου, *Ὁψόμεθα τὸν Θεὸν καθὼς ἐστὶ*, I. M. Τιμίου Προδρόμου, "Ἐσσεξ Ἀγγλίας, 2016, σ. 359.

¹⁹ Види: Јевр. 5, 9.

²⁰ Види: Јн. 15, 13.

²¹ Види: 3. песма Пасхалног канона.

²² Види: Анафора Свете Литургије Светог Василија Великог.,

²³ Види: Јн. 15, 13.

²⁴ Види: Јевр. 6, 19.

²⁵ Види: Мт. 28, 20.

²⁶ Види: Архимандрит Софроније, *Видети Бога као што јесте*, 13.

²⁷ Јн. 17, 3.

Литургије је да нам пренесе вечност – то јест, Христа – да нам Га објави и нераздвојно нас сједини са Њим, уводећи нас у Његов живот, који је без почетка и краја.

За православне хришћане, Литургија је начин живота. Кроз њу спознајемо Бога, или боље речено, Бог нам се открива. По Светом Лаву, папи римском, видљив аспект Бога, односно људска природа Христова, прослављена након васкрсења, прешла је у Тајне. Када је Господ предао Литургију својим ученицима, како је описано у одељку од тринаесте до седамнаесте главе Јеванђеља по Јовану, рекао је за оне који су одбили да верују у Њега: „Да нисам дошао и говорио им, не би имали греха, а сада немају изговора за свој грех.“²⁸ Христос је дошао; Његови ученици су Га чули, видели и додирнули.²⁹ Када учествујемо у Литургији, и ми Га чујемо кроз речи апостола и Јеванђеља, видимо Га као Јагње „заклано од постања света“³⁰ и додирујемо Га док се хранимо „храном која је Христос, бесмртни Христос, Бог наш“³¹. Из тог разлога, „када дође да суди својим слугама, свака ће уста бити затворена, без оправдања“³².

Током Свете Тајне, лик који се приказује пред нашим очима није лик Христа Који чини чуда и Кога народ хвали, Који насићује пет хиљада људи и васкрсава мртве, већ Христос Који „као овца би доведен на клање и као јагње без мане пред оним који га стриже, тако не отвори уста своја“³³. У Литургији доминира рана Господња, из које тече Његова свагда жива Крв, која искупљује од грехова, чисти преступе и даје непропадљивост.

Божанствена Литургија је радионица љубави и како каже Свети Софроније, „она је за нас извор савршене радости“³⁴. Божанствена Литургија је место где се смртни човек храни „хлебом небеским и чашом живота“, место где је смрт побеђена.

На тај начин се дешава чудо неједнаке, али у љубави остварене размене нашег малог живота са бесконачним животом Творца и

²⁸ Види: Јн. 15, 22–24.

²⁹ Види: 1. Јн. 1, 1.

³⁰ Види: Отк. 13, 8.

³¹ Види: Свети Симеон Нови Богослов, „Катихетске беседе. Беседа прва. О љубави“, у *Сабране беседе* (Београд: Образ светачки, 2005), 33.

³² Види: Молитва по петом Јеванђељу у Чину светог миропомазања.

³³ Види: Ис. 53, 7.

³⁴ Види: *Ἀρχι. Σωφρονίου, Ὁψόμεθα τὸν Θεὸν καθὼς ἐστι*, σ. 359.

Искупителџа. Коначно, ми, Нови Израилџ, можемо запевати химну победе: „Видели смо Светлост истинску, примили смо Духа Небеског, нашли смо праву веру, клањамо се нераздељивој Тројици, јер нас је Она спасла“. Другим речима, не чекамо пасивно долазак Господа Исуса, већ на пророчки начин, као што потврђује апостол Петар, трчимо ка славном сусрету и хитамо ка „доласку Божијег дана“³⁵.

Какав је, дакле, однос између исихазма и Божанске Литургије?

У својој беседи о преображењу Христовом, старац Софроније задржава се на чињеници да је Господ „у тишини“ прошао од граница Кесарије Филипове до Тавора³⁶. Са овог путовања није забележено ниједно чудо, нити и једна Христова реч. Господ је готово недељу дана „ћутао“ са апостолима, како би их припремио за велики догађај преображења. Пажљиво проучавање Светог Писма открива да ова тајна молитвеног ћутања претходи свим великим и откровењским догађајима.³⁷ У Старом Завету, чак од самог почетка стварања, видимо како се Дух Божији креће над водама и „у тишини“ бди над над мрачним безданом.³⁸ Патријарх Јаков рвао се са Богом у ноћној тишини, добивши на крају благослов Божији кроз ове речи: „Зато што си био јак са Богом, и са људима ћеш бити јак, одолећеш.“³⁹ Мојсије је четрдесет дана боравио у тишини са Израилџцима, а онда је на Синају ушао у присуство Божије⁴⁰. Исус Навин се заједно са народом држао ћутања седам дана, живећи само са мишљу о Богу, а потом су затрубиле трубе и зидови Јерихона су пали⁴¹. И Јов је ћутао седам дана, а онда је његов говор био попут грома.⁴² Пророк Илија је четрдесет дана путовао, молећи се од Галилеје до Хорива, и тада је у „благом поветарцу“ познао присуство Божије.⁴³

³⁵ Види: 2. Пт. 3, 12.

³⁶ Види: *Αρχιμ. Σωφρονίου, Άσκηση και Θεωρία, Γ. Μ. Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας, 2019, σ. 180.*

³⁷ О теми молитвеног ћутања у Старом и Новом Завету види такође: Архимандрит Захарија, *Τό χάραγμα τοῦ Χριστοῦ στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου*, посебно поглавље: *Τό μυστήριο τῆς ἡσυχίας*, 264-279.

³⁸ Види: Пост. 1, 2.

³⁹ Види: Пост. 32, 28.

⁴⁰ Види: Изл. 19, 1.

⁴¹ Види: ИНав. 6, 1.

⁴² Види: Јов. 2, 13.

⁴³ Види: 1. Цар. 19. 1-12.

Такође, у Новом Завету видимо да је Пресвета Богородица примила Благовести док је „натприродно“ пребивала у тишини, у Светињи над светињама, „желећи надземаљско сједињење са Богом“⁴⁴. Свети Игњатије Богоносац назива Христа „Речју која је изашла из тишине“. Исти светитељ описује девичанство Мајке Божије, Христово рођење и Његову смрт као „три јавне тајне, извршене у тишини Божијој“⁴⁵. Када је дошла пуноћа времена, Реч Божија узела је обличје слуге и родила се у крајњем смирењу, „у дубокој ноћи, у немој тишини, док је све почивало“⁴⁶. Током свог земаљског живота, Господ се често повлачио у пустињу на молитву, дајући тако пример својим ученицима. Уочи свог спасоносног узлажења на Голготу, молио се у тишини Маслинске горе, како би Његова жртва носила печат Очевог благослова. Коначно, Његово васкрсење догодило се након што је Господ „почивао“ три дана. Дакле, видимо да молитвено умно ћутање чини човека метом посете Господње и „облачи“ га у „лепоту славе Божије“⁴⁷. Однос између исихије и Божијег откровења често помиње Свети Максим Исповедник, који учи да савршена тишина чисте молитве „објављује“ присуство Божије: „Савршено ћутање Га само објављује, а потпуно и трансцендентно незнање уноси нас у Његово присуство“⁴⁸. Ову идеју изражавају и речи псалмопојца: „Отпочините и познајте да сам ја Бог“⁴⁹.

У исихазму непрестано скидамо рђу трулежи коју нагомилавамо у овоме свету, да бисмо се обукли у одећу светости и ступили у тајну живота, која је Света Литургија.

Предање исихастичког подвижништва у Цркви је од суштинског значаја, да би се дубоко проникло у тајну Божанске Евхаристије, те да би Евхаристија постала простор у коме можемо извршити замену свог малог, трулежног живота за бескрајни, нетрулежни живот Божији.

У суштини, исихазам и Божанска Литургија су међусобно повезане тајне, које усавршавају једна другу. Оне су уткане у један

⁴⁴Види: Свети Григорије Палама, „Беседа 53. На Ваведење“, у *Господе, просвети таму моју* (Београд: Образ светачки, 2018), 398.

⁴⁵Види: Свети Игњатије Богоносац, „Посланица Ефесцима“, у *Дела апостолских ученика* (Врњачка Бања: Интерклима, 2002), 239.

⁴⁶Види: Прем. 18, 14.

⁴⁷Види: Вар. 5, 1.

⁴⁸Види: Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Κεφάλαια διάφορα θεολογικὰ καὶ οἰκονομικά*, 5, κεφ. 43, PG 90, 1365CD.

⁴⁹Види: Пс. 4, 10.

живот и остварују „највећи догађај у историји палог света – сједињење људског срца са Духом Божијим“⁵⁰.

Исихастичка молитва чини човека метом божанске посете, постепено уклањајући рђу која му је нагризла срце због његових „приземних лутања“ у свету страсти. Она скида „гнусну маску“⁵¹ пропадљивости и палости, а истовремено привлачи благодат, која обнавља човеково срце и тка одежду светости и другости Христове. Облачи подвижника у одежду достојанства и лепоте, да не би био избачен са Велике вечере⁵², да би без кривице и осуде стајао пред Господом Исусом, те са Њим пребивао у вечности. Стога, можемо рећи да је исихастичка молитва предуслов и припрема за достојно учешће Тајни Божанствене Евхаристије.

Призивање Имена Спаситеља Бога припрема срце за размену живота која се одвија у Божанској Литургији. Божанско Име преноси енергију Личности коју исихаста призива. Она постаје канал исцељења, утехе и неуништивног живота. Покреће промене деснице Вишњег⁵³ у срцу. Слост Имена даје снагу и издржљивост, потребне за духовну борбу. Рађа жељу да се „савршеније причести Њиме“. Из тог разлога, исихасти су често „луди“ за Литургијом. Они могу да пребивају у тиховању целе недеље, припремајући се за велики догађај Божанствене Литургије, док суботом и недељом долазе у цркву на заједничка богослужења са својом братијом, да се радују лепоти ове велике Тајне.

Подвижник побожности у свом исихастичком стајању пред Богом доживљава земљотрес покајања; малаксава од жестоке буре непријатељских искушења, од врелине и сувоће богоостављености; гори у огњу самопрекора. Једном речју, хода по ивици очаја. Ипак, када приступи Божанској Литургији, „припремивши своје срце“⁵⁴, долази до „велике експлозије“, у којој га Бог Отац позива у заједницу са својим јединородним Сином и говори његовом срцу: *Син мој јеси ти, ја те*

⁵⁰ Види: Архимандрит Софроније, *О молитви*, 113.

⁵¹ Види: Свети Григорије Палама, „Пречасној монахињи Ксенији“, у *Аскетски списи* (Нови Сад: Беседа, 2015), 281.

⁵² Види: Мт. 22, 2–14.

⁵³ Види: Пс. 76, 11.

⁵⁴ Види: Пс. 56, 8; Пс. 107, 2.

*данас родих. Све моје јесѣе ѿвоје.*⁵⁵ Подвижник тада прима посету „благог поветарца“ Господњег присуства, утешне росе Духа Светога.

Света Литургија преплављује верујућег благодарношћу за неисказан и незаслужен дар који добија – за Бога, Који „љуби грешника у његовом паду“⁵⁶ и не престаје да „све чини“ како би му подарио Царство које долази. Божанствена Литургија даје човеку сазданом од праха да пије од водâ божанског живота које, парадоксално, уместо да утоле, појачавају његову жеђ за дубљим познањем Бога – његовог Добротвора, Који је за човека увек чинио велика дела и увек ће их чинити, видљиво и невидљиво. Литургија распламсава у човеку жељу за суштинским заједништвом са Богом и силнијом љубављу према Њему. *Они који мене једу, оѿеѿи ће оѿладнеѿи, и који мене ѿѿје, оѿеѿи ће ожеднеѿи.*⁵⁷ Рана у нашим грудима сведочи да смо Његови; то су „ране Господа Исуса“ о којима говори апостол Павле.⁵⁸ Позвани смо да их носимо са смелошћу духа, све док Господ не благоизволи да „живот прогута оно што је смртно“⁵⁹.

Вапај покајања претвара се у химну благодарности: *Ранила си ми душу и сад не моју више издржати силину ѿвої оѿна. Одакле да ѿочнем са ѿесмом у ѿвоју часѿ?*⁶⁰ „Ранио си срце моје, Господе, раном живом и не могу поднети пламен Твој; зато се моја душа излива у песму благодарности: благословено Име Твоје у векове.“

Закључак

У хришћанском предању, исихија је одувек била првенствено повезана са испосничким животом. Монах, који је примио божански призив за исихастички начин живота, настојао је да искористи тишину пустиње, како би се посветио чистој молитви. Међутим, Бог може дати дар ове молитве и људима који немају прилику да постану пустињаци.

⁵⁵ Пс. 2, 7; Лк. 15, 31.

⁵⁶ Види: Архимандрит Софроније, *Старац Силуан*, 289.

⁵⁷ Сир. 24, 21.

⁵⁸ Види: Гал. 6, 17.

⁵⁹ Види: 2. Кор. 5, 4.

⁶⁰ Види: Свети Јован Лествичник, „Поука XXX. О свези добродетељне тријаде врлина“, у *Лествица* (Београд: Манастир Хиландар, 1993), 204.

Могли бисмо рећи да у наше време пустиња више не постоји, у смислу да је у условима савремене цивилизације изузетно тешко наћи место погодно за исихастички живот. Штавише, примећујемо да савремени човек не поседује физичку и психичку издржљивост, потребну за живот у пустињи. Међутим, наду полагамо у Бога, „Који мртве васкрсава“⁶¹, Који је обузет жељом да уђе у свако људско срце и испуни га својим светим присуством. Апостол Петар је, убрзо по примању дара Педесетнице, објавио: *Јер обећање је за вас и за децу вашу и за све даљње које ће дозвати Господ Бој наш.*⁶²

У једној приповести из житија Светог Силуана Атонског, исихија је представљена као божански дар који се, пре свега, доживљава у срцу као духовно стање. Не зависи толико од тога где неко живи, већ од тога како живи.

Свети Силуан је читав свој монашки живот провео у манастиру Светог Пантелејмона на Атону. Овај манастир често је посећивао владика Николај Велимировић. Између њих двојице развило се топло духовно пријатељство. Владика Николај осећао је дубоко поштовање према Светом Силуану. У то време, Свети Силуан је био манастирски економ и сходно томе, одговоран за разне послове; надгледао је много радника и обезбеђивао складиштење неопходног материјала. Знајући да је овај свети подвижник био човек ватрене молитве, иако му је било дато тешко послушање економа, владика га једном упита:

„Оче Силуане, позната ми је Ваша љубав према молитви. Зашто нисте изабрали да напустите манастир и повучете се у пећину као пустињак, где бисте имали прилику да се потпуно посветите делу молитве, као што су то чинили многи други пустињаци?“

Свети Силуан је одговорио:

„Ја од сопственог срца правим пећину и служим мојој браћи, не излазећи из своје пећине.“

Дивећи се савршеним примерима наших Светих отаца, дубока благодарност рађава наша срца за сигуран и утабан пут који су нам предали. Заиста, диван је свет, творевина великог Бога; али нема ничег

⁶¹ Види: 2. Кор. 1, 9.

⁶² Дап. 2, 39.

чудеснијег од „скривеног човека срца“, правог човека створеног по образу и подобију Божијем.